

Egy művészettörténeti szempontból fontos tanulmánykötet

Ninkov K. Olga: *Farkasok és angyalok*. Képzőművészeti tanulmányok és esszék. Életjel Könyvek 134. Életjel, Szabadka, 2009

Ninkov Kovačev Olga művészettörténész tevékenységére kénytelenek vagyunk felfigyelni, nemcsak az évről évre megrendezett tematikus tárlatai – melyek képzőművészeti életünk fontos eseményeinek számítanak – hanem azon monográfiái és tanulmányai okán is, melyek az utóbbi években jelentek meg: Eisenhut Ferencről, Nagypáti Kukac Péterről, vagy gondoljunk a szabadkai Városi Könyvtár Csáth-mappájára. Már a felsorolt három cím is jelzi, milyen széles körű a szabadkai művészettörténész érdeklődési köre. A muzeológust, ha jó a gyűjteménye, akkor a művekkel történő naponkénti kapcsolat akarva-akaratlanul arra sarkallja, hogy kezdjen is valamit a rábizott hagyatékkal. Ninkov Kovačev Olgának ebből a szempontból szerencséje volt, a zentai múzeumban félállású muzeológusként kezdte pályafutását, a maga akaratából, mert ifjonti hévvel nagy kihívásnak tartotta, hogy a szabadkai gimnáziumban képzőművészetet is taníthat, mert így kénytelen volt napi kapcsolatban lenni a világ képzőművészetével, melyet a szabadkai diákokkal kellett megismertetni, hívei szerint nem középiskolás fokon. Zentán a kortárs vajdasági képzőművészet jelentős alkotásait őrzik, ott azokat rendezte. A kilencvenes években került a szabadkai Városi Múzeumba, melynek képzőművészeti gyűjteményében országosan kiemelt alkotásokat őriznek. Az Életjel által kiadott könyv utószavában a szerző ugyan arra panaszkodik, hogy a vidéki múzeumokban tevékenykedő művészettörténészeknek több korszakot kell tanulmányozniuk, emiatt tágabb tartalmi keretek között kell tevékenykedniük, s ezt nem tartja szerencsésnek, mert nem mélyülhetnek el alaposabban egy-egy témában, következik ez a mindennapi munkájuk természetéből.

Mi mégis azt állítjuk, hogy a *Farkasok és angyalok* szerzője szemmel láthatóan jól érzi magát ebben a közegben. Magabiztosan mozog a barokk, a klasszicista, az akadémista festészet vidéki útvesztőjében. Pontos ismeretei vannak Eisenhut orientalista festészetéről, ismeri annak közép- és nyugat-európai párhuzamait, de tájékozott a két világháború közötti aktivista festők munkáit illetően is, ezekkel elsősorban Balázs G. Árpád és Miloš Babić festésze kapcsán kerül kapcsolatba. Nem mellékesek azon meglátásai sem, melyeket Jelena Čović és Zenta meg Topolya képzőművészeti élete kapcsán publikált. Emellett amolyan melléktermékként, meg hogy gyarapítsa a múzeum képzőművészeti osztályának anyagát, képzőművészeti kritikával is foglalkozik. Meglátásaira kíváncsiak korunk művészei, nem véletlen, hogy arra kéri, rövidebb-hosszabb esszéiben fejtse ki egy-egy kiállítás katalógusában gondolatait. Ez utóbbi munkálkodásának tapasztalatait összegezte azon topolyai kiállításon, melyet a kortárs vajdasági festők műveiből válogatott, ez alkalomból 2008-ban Nagyapáti Kukac Péter-díjban részesült. A nevezetes tárlaton fedezte fel, hogy a huszadik század utolsó évtizedének jellegzetes szimbóluma a farkas és az angyal volt, ez a két jelkép, ikon fedezhető fel a vajdasági festők alkotásaiban, az ezredfordulón, annak ellenére, hogy festészetükben, grafikáiban más-más stílusirányzatot, iskolát követtek.

Térségünk festészetének sokszínűségében kell tehát eligazodnia a művészettörténésznek, ha történetesen a szabadkai Városi Múzeum képzőművészeti osztályának a vezetője, a meglévő anyagot kell rendeznie, a lehetőségekhez mérten gyarapítania, izgalmas kiállításokat rendeznie. Ebben kétségkívül nagy hagyománya van az említett intézménynek. Ennek a sokféleségnek jó ismerője Ninkov Kovačev Olga, ezt igazolja az *Életjel* 134. kötete is.

A könyv két tanulmányt és tizenkét esszét tartalmaz. Az elsőben a szerző vidékünk mitikussá nőtt festményét, a *Zentai csatát* elemzi nagy körültekintéssel. A legtöbbet reprodukált festményről mifelénk alig írtak, pedig egy palánkai születésű, európai műkereskedők által is számon tartott művész alkotásáról van szó. Az is Ninkov Olgának köszönhető, hogy a Matica srpska Képtárának raktárából előkerültek Eisenhutnak a *Zentai csatánál* jelentősebb alkotásai is. Logikus volt, hogy amikor elkészítette az Eisenhut-monográfiát és -kiállítást, alaposan áttanulmányozza a *Zentai csata* című történelmi táblaképet. Tanulmányában minden részletre kiterjedt a figyelme, nemcsak művészettörténeti, hanem művelődéstörténeti kérdéseket is taglalt, többek között azt, hogy milyen szempontok alapján választották ki a megrendelők, esetünkben az egykori Bács-Bodrog vármegye előjárói, hogy mi reprezentálja térségünket az 1869-os millenni-

umi ünnepségen. A szerző számba veszi azokat a festőket (Than Mórt, Szirmai Antalt és másokat), akik megkaphatták volna ezt a megbízást, végül összegezi azt is, milyen szempontok alapján döntött mégis a tudós testület a bácskai származású festő mellett. A korszak művészei közül kétségkívül a legismertebb alkotót bízták meg a munkával, aki abban az időben Münchenben élt. A megrendelés nagyságának horderejét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az egykori sajtótudósításokból pontosan tudható, a művész Zentán is megfordult az országos hadgyakorlaton, hogy előtanulmányokat végezzen. Ami ennél is fontosabb: Ninkov Olga a képhez készült vázlatokat és előtanulmányokat is ismerteti, melyek alapján végül összeállt az alkotás.

A tanulmány kétségkívül legértékesebb része a festmény elemzése, előképeinek, a téma korábbi barokk ábrázolásának az ismertetése, azok összehasonlítása a kultuszképpel. Sorra veszi a korszak kritikáit, melyekből kitűnik, hogy a nagyszabású vállalkozás nem aratott osztatlan sikert, sem akkor, amikor elkészült, sem a későbbi monografikus feldolgozásokban. Mifelénk leginkább témájáról és méreteiről ismerik. A művészettörténészek egy része már meghaladottnak látta az ilyen típusú képi alkotást a XIX. század végén. Bellák Gábor viszont arra is rámutat, hogy Eisenhut a háttér kidolgozásában már új utakon járt, ebben véli felfedezni a festő megújulásának lehetőségeit, az új alkotások viszont elmaradtak a festő korai halála miatt. Ninkov Kovačev Olga az életmű ismeretében úgy summáz, hogy a *Zentai csata* a millenniumi ünnepségek tiszteletére készült, és a vármegye által támasztott feltételeknek akart maradéktalanul eleget tenni a művész, ilyen szempontok szerint kell azt vizsgálni az eisenhuti életműben.

A nyolcvanas évek két meghatározó kiállítása Miloš Babić, illetve Balázs G. Árpád nevéhez fűződik a szabadkai múzeumban. Az előbbi Branka Šadi és Irina Subotić munkája volt 1980-ban, az utóbbit viszont Baranyi Anna válogatta a Balázs-életműből 1987-ben. A két tárlat azért volt jelentős esemény, mert mindkét festő munkásságának aktivista korszakát emelte ki, olyan munkák kerültek bemutatásra, amelyek ismeretlenek voltak mifelénk, új szempontok merültek fel az életművek tanulmányozásában. Az elmúlt három évtizedben bebizonyosodott, hogy Miloš Babić nagyméretű festményei a modern szerb festészet megkerülhetetlen alkotásai, ebből logikusan következik, hogy jó lenne, ha azok folyamatosan láthatóak lennének. Erre nincs lehetőség Szabadkán, évekig nem volt a múzeumnak képtára, emiatt időnként előkerülnek a raktárból új installációban. Ezek az alkalmak viszont lehetőséget nyújtanak a gyűjtemény kezelőjének arra, hogy a képek ismételt kiállítása kapcsán új szempontokat

is figyelembe vegyen azok ismertetésekor. Ez is közrejátszhatott abban, amikor Baranyi Anna mutatta be a Babić-hagyatékot, vagy amikor 2008-ban Ninkov Kovačev Olga az új múzeumban ismételt kiállította a festő hagyatékának egy részét. A nagyméretű festmények szimbólumrendszerét ismerhetjük meg az újabb tanulmányból, a szerző elsősorban az ikonográfiai gyökereket keresi, rámutat annak európai párhuzamaira, felfedezi Fritz Lang expresszionista filmjének, a *Metropolis*nak a hatását Babits és Balázs G. Árpád művészetére; új szempontokra is felhívja a kutatók figyelmét, meg arra is, hogy hasonló ikonográfiával kell számolnunk a harmincas években mindkét művész esetében, s többek között kitér azokra a társadalmi feszültségekre, elsősorban a fasizmus térhódítására, amikor az említett alkotások készültek. Természetesen Balázs G. Árpád aktivista korszakának nemcsak ezt a szegmensét értelmezi, hanem a futurizmus, az expresszionizmus megjelenítését a húszas-harmincas években keletkezett műveiben, kitér a prágai tanulóévekre, a cseh szimbolistákra, a nagybányai művésztelepen szerzett tapasztalokra és arra, azok miként hatottak munkásságára, hogyan vált a művész Belgrádban a korszak elismert alkotójává. Külön fejezetben foglalkozik Balázs illusztratori tevékenységével, azon belül az Ady-mappával. A művészettörténeti szempontok mellett fontos művelődéstörténeti, kapcsolattörténeti vonatkozásokat is feltár, a nevezetes mappa legfontosabb litográfiáit is elemzi.

A könyv második fejezetében rövidebb esszét találhatunk az ezredforduló kortárs vajdasági művészeinek alkotásairól. Az illúzióvesztés, a félelem korszaka volt ez, és mindez megjelenik a korszak festményeinek szimbólumrendszerében, ikonográfiájában is, más és más technikákban, más stílusirányzat elkötelezettjeiként valamennyien arra a kérdésre keresik a választ, hova jutottunk. A kötet zárótanulmányában Ács József festészetét vizsgálja a szerző annak kapcsán, hogy a művész hagyatékának egy része a Topolyai Múzeum gyűjteményébe került. Egy majdani nagytanulmány szempontjait vetíti elénk, ahogyan a különböző korszakokban készült alkotások kompozíciójának motívumait ismerteti, hogy megállapítsa, a gyűjtemény a vajdasági festészet továbbgondolásának megkerülhetetlen forrása lesz.

Ninkov Kovačev Olga képelemzéseivel az olvasót látni tanítja, a könyv reprodukciói ezt a látást segítik, ezért érdemes olvasni és nézni is ezt a könyvet.